

Autobiografia nr 2 (13) 2019 s. 99–101
ISSN 2353-8694
DOI: 10.18276/au.2019.2.13-10

PRAKTYKI
AUTOBIOGRAFICZNE

AGNIESZKA WIĘCKIEWICZ*
Uniwersytet Warszawski

Autobiografia między opresją a emancypacją. Wprowadzenie do artykułu Philippe’a Lejeune’a *Autobiographie et homosexualité en France au XIXe siècle*

Artykuł Philippe’a Lejeune’a *Autobiographie et homosexualité en France au XIXe siècle*¹ ukazał się na łamach czasopisma „Romantisme” w 1987 roku w numerze tematycznym *Images de soi: autobiographie et autoportrait au XIXe siècle* („Obrazy siebie: autobiografia i autoportret w XIX wieku”) i szybko okazał się kluczowy dla późniejszych badań nad historią homoseksualności we Francji². Autor, w Polsce znany przede wszystkim z koncepcji „paktu autobiograficznego”, w latach 80. XX wieku stał się pierwszym francuskim badaczem literatury dokumentu osobistego, który zebrał teksty autobiograficzne powstałe w XIX wieku, napisane przez osoby homoseksualne. W „Repertuarze”³ przygotowanym przez Lejeune’a i dołączonym jako aneks do jego artykułu znalazło się osiem fragmentów autobiograficznych, w większości anonimowych. Pierwszy, zatytułowany *Ma confession* („Moje wyznanie”), pochodził z 1845 roku i ukazał się w piątej edycji *Étude médico-légale sur les attentats aux mœurs* („Studium

* Kontakt z autorką: agnieszka.wieckiewicz@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2119-7215.

¹ Philippe Lejeune, „Autobiographie et homosexualité en France au XIXe siècle”, *Romantisme* 52 (1987): 79–94. Podstawą dla przekładu jest reedycja tekstu Lejeune’a przygotowana przez Clive’a Thomsona – Philippe Lejeune, *Autobiographie et homosexualité en France au XIXe siècle*, red. Clive Thomson (Paris: Éditions de la Sorbonne, 2017). W przekładzie pominięto większość przypisów, niektóre fragmenty opuszczono.

² Zob. Clive Thomson, „Archives, polyphonie, réseaux”, w: Philippe Lejeune, *Autobiographie et homosexualité*.

³ Philippe Lejeune, „Répertoire des autobiographies écrites en France au XIXe siècle”, *Romantisme* 52 (1987): 95–100.

medyczno-prawne na temat naruszenia obyczajów”) Ambroisa Tardieu’ego w 1867 roku. Lekarz zamieścił jedynie dwie strony z całego wyznania, w którym anonimowy autor podkreślił niemożność naukowego rozwikłania „zagadki” homoseksualności. Drugi tekst to fragment z datowanego na 1874 rok 350-stronicowego rękopisu autorstwa Arthura Belorgeta pod tytułem *Confidences et aveux d’un Parisien. La Comtesse* („Wyznania i zwierzenia paryżanina. Hrabianka”) podpisanego pseudonimem „Arthur W.”. Doktor Henri Legludic wybrał z tekstu czternaście stron, które wraz z osiemnastoma szkicami samego Belorgeta włączył do *Notes et observations de médecine légale. Attentats aux mœurs* („Uwagi i spostrzeżenia medycyny sądowej. Naruszenia obyczajów”) wydanych w 1896 roku. Następnym fragment – anonim z 1881 roku – to trzystronicowy szkic, w którym autor, trzydziestoletni mężczyzna, szuka źródeł swego pragnienia do osób tej samej płci. Tekst ukazał się w studium Jean-Martina Charcota i Valentina Magnana pod tytułem *Iversions du sens génital* („Inwersje w znaczeniu genitalnym”) opublikowanym w trzecim tomie „Archives de neurologie” w 1882 roku.

Kolejny szkic, również anonimowy, zatytułowany *Le roman d’un inverti* („Powieść inwertyty”) i datowany na 1889 rok, pozyskał doktor Georges Saint-Paul Lauphs. Zafascynowany tekstem, najpierw opublikował jego fragmenty, następnie zaś większą część wraz ze wstępem Emila Zoli umieścił w swoim *Perversion et perversité sexuelles* („Perwersja i perwersje seksualne”) z 1896 roku. Piąty tekst w repertuarze to fragmentaryczne zapiski autobiograficzne autorstwa Gustava L. cytowanego przez Paula Garniera w jego *La folie à Paris* („Szaleństwo w Paryżu”) z 1890 roku. W swoim dziele lekarz zrezygnował z rekonstrukcji biografii pacjenta, przywołując zamiast tego fragmenty jego autobiografii. Szósty szkic podpisany pseudonimem „Louis X.” to analogiczny do poprzednich tekst autobiograficzny opublikowany przez doktora Garniera w jego *Les fétichistes* („Fetyszyści”) z 1896 roku. Kolejny fragment to pozostająca w rękopisie autobiografia napisana przez Charles’a Double’a, którą autor spisał w 1904 roku w więzieniu, gdzie trafił za zamordowanie swojej matki. Lejeune odnalazł rękopis w archiwum biblioteki miasta Lyonu. Ostatni tekst włączony do „Repertuaru” to fragment biografii niejakiego „Antonio” cytowanej przez André Autheume’a i Léona Parrota w ich *Un cas d’inversion sexuelle* („Przypadek seksualnej inwersji”), który ukazał się na łamach „Annales médico-psychologiques” w maju 1905 roku. Do rękopisu biografii został dołączony list do rodziców napisany przez autora na krótko przed samobójstwem.

Szczególne miejsce w tekście Lejeune’a zajmuje postać Georges’a Hérelle’a (1848–1935) – nauczyciela filozofii, etnografa oraz tłumacza. Jego list, pisany jako odpowiedź na upubliczniony kwestionariusz doktora Lauphsa, posłużył autorowi jako zakończenie i konkluzja dla jego studium. Hérelle był, jak podkreśla Lejeune, pierwszym homoseksualnym teoretykiem homoseksualności we Francji, który podobnie jak Karl Heinrich Ulrichs do swych badań włączył refleksję autobiograficzną. Rękopisy i dokumenty osobiste francuskiego badacza

Lejeune odkrył w archiwum biblioteki municypalnej w Troyes. Wśród nich szczególną uwagę badacza zwróciły szkice i zapiski autobiograficzne poświęcone życiu i doświadczeniu osoby homoseksualnej we Francji w drugiej połowie XIX wieku. Jak zauważa Lejeune, Hérèlle był świadom zagrożeń związanych z ujawnianiem własnej biografii lekarzowi, a jednocześnie nie raz wspominał o dojmującej potrzebie ekspresji – aktu wypowiedzenia osobistej historii w formie opublikowanej autobiografii. W drugiej połowie XIX wieku zarówno dla Hérèlle'a, jak i dla wielu mu podobnych tego typu publiczny akt był oczywiście niemożliwy. Tekst Lejeune'a w dużej mierze dotyczy opisywanego przez autora listu napięcia między potrzebą ekspresji a strachem przed represyjną władzą instytucji psychiatrycznej. W artykule Lejeune proponuje jednak swym czytelnikom przeciwintuicyjny model czytania literatury medycznej, w którym namysł nad przemocą dyskursu ustępuje refleksji nad językiem psychiatrii jako potencjalną przestrzenią zaistnienia głosu pacjentów, nawet jeśli w zniekształconej formie.

Proponowany przez Lejeune'a model lektury w 1987 roku stanowił przeciwwagę dla dekonstrukcyjnych analiz Michela Foucaulta, który w swych dziełach poświęconych kulturowej historii psychiatrii koncentrował się na obnażaniu mechanizmów władzy kryjących się za wiedzą psychiatryczną. Afirmacja samej możliwości wypowiedzenia „ja” (nawet jeśli w polu medycyny) i zyskanie w ten sposób widzialności przez osoby wykluczone w refleksji Lejeune'a przyćmiewa hermeneutyczną podejrzliwość reprezentowaną przez Foucaulta. Wyjątkowość jego podejścia – perspektywy całkowicie przeoczonej na obszarze polskich badań nad językiem psychiatrii oraz jego związkami z literaturą dokumentu osobistego w XIX wieku – pozwala wierzyć, że prezentowany artykuł dziś okaże się nie mniej ważny i inspirujący, niż był pod koniec lat 80. XX wieku we Francji.

PROSIMY O CYTOWANIE TEGO ARTYKUŁU JAKO:

Agnieszka Więckiewicz, „Autobiografia między opresją a emancypacją. Wprowadzenie do artykułu Philippe'a Lejeune'a *Autobiographie et homosexualité en France au XIXe siècle*”, *Autobiografia. Literatura. Kultura. Media* 2 (2019), 13: 99–101. DOI: 10.18276/AU.2019.2.13-10